

فصل چهارم

پیشینه استان خراسان رضوی

درس ۱۰ پیشینه و مفاخر استان

خراسان به دلیل برخورداری از موقعیت خاص جغرافیایی؛ همواره یکی از مراکز بزرگ فرهنگ و تاریخ در فلات ایران بوده است. شما در این درس با برخی از آثار فرهنگی و تاریخی و میراث‌های ماندگار استان خود که بخشی از خراسان بزرگ قلمداد می‌شود آشنا می‌گردید.

شکل ۱-۴- سنگ نگاره منسوب به دوره نو سنگی طرهبه - شاندریز

فعالیت

نام چند شهر خراسان بزرگ را بنویسید؟

• خراسان رضوی پیش از تاریخ

قدیمی‌ترین آثار انسانی بدست آمده در خراسان مربوط به منطقه کشف رود است، باستان‌شناسان قدمت این آثار را حدود یک میلیون سال تخمین زده‌اند. مطالعات باستان‌شناسی انجام شده در خراسان حکایت از چنین سابقه‌ای دارد.

• خراسان رضوی در دوره تاریخی

وجه تسمیه: خراسان یعنی خاستگاه برآمدن خورشید. خورآسان یا خورآبان نام گذشته خراسان است که از دو کلمه «خور» به معنی خورشید و «آسان» و یا «آبان» به معنی ظاهر شدن و برآمدن است. اشکانیان احیاگر استقلال ایران: پس از سقوط دولت هخامنشی جانشینان اسکندر، دولتی بنام «سلوکیان» تشکیل دادند که این دولت، توسط قوم پارت از خراسان برچیده شد و اشک اول حکومت اشکانیان را پایه‌گذاری کرد.

شکل ۲-۴- حدود پارتیا (خراسان بزرگ) در دوران باستان

بیشتر بدانیم

دولت اشکانی پس از آن، چند قرن با دولت قدرتمند روم، روبه‌رو بود و جنگ‌های بزرگی بین این دو قدرت بزرگ جهانی در گرفت که در بسیاری از جنگ‌ها، اشکانیان پیروز می‌شدند، از جمله در زمان فرمانروایی ارد (اشک سیزدهم)، کراسوس سردار رومی به ایران حمله کرد. کراسوس توسط سردار معروف و جوان ایرانی «سورنا» شکست خورد.

شکل ۴-۴ - چهار طاقی بازه هور در دوره ساسانیان

شکل ۴-۳ - مجموعه آثار بندیان دوره ساسانیان - درگز

شکل ۴-۵ - هارونیه - توس

خراسان پس از ورود اسلام به ایران :
استقرار حاکمان اموی در خراسان و سخت گیری و
ظلم آنان در منطقه خراسان و مهاجرت و فرار گروه های
سیاسی - مذهبی مخالف حکومت اموی؛ خراسان را به
کانون مبارزه علیه دولت بنی امیه تبدیل کرد. سرانجام
از میان این مخالفین، سردار معروف خراسانی ابومسلم
قد برافراشته و حکومت بنی امیه را از بین برد و قدرت
به عباسیان رسید.

بیشتر بدانیم

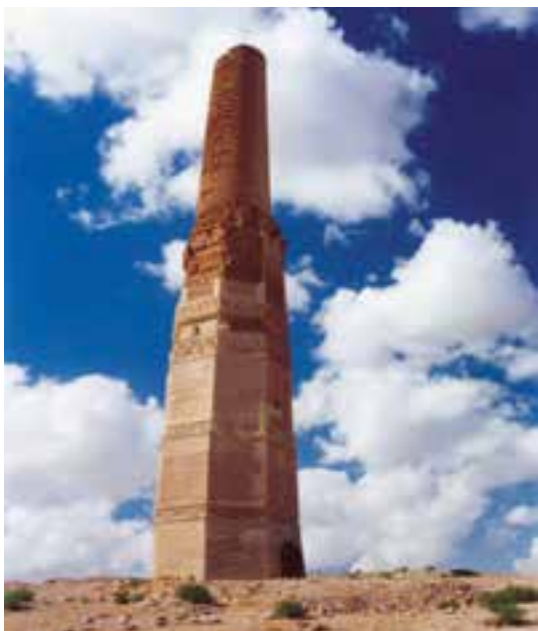
خراسان زمینه ساز استقلال و احیای زبان فارسی : با روی کار آمدن عباسیان و پیروی آنان از شیوه حکومتی ساسانی، آنان مجبور به استفاده از وزیران ایرانی و خراسانی (خاندان برمکی و خاندان سهل) در اداره امپراطوری خود شدند. اما بزودی عباسیان در برخورد با مخالفان راه و روش بنی امیه را در پیش گرفتند. نتیجه این برخوردها زمینه های مخالفت با بنی عباس در خراسان و مناطق شرقی ایران را فراهم آورد. در اوایل قرن سوم هجری مأمون خلیفه عباسی یکی از معروفترین سرداران خود را که ظاهر معروف به ذوالیمینین بود، امیر خراسان کرد. ظاهر که یک ایرانی از اهالی پوشنگ (نزدیک هرات امروزی) بود، از اختلاف خاندان عباسی استفاده کرده و اولین دولت ایرانی پس از اسلام را در خراسان آن زمان به وجود آورد و مرکز حکومت خود را شهر نیشابور قرار داد. پس از

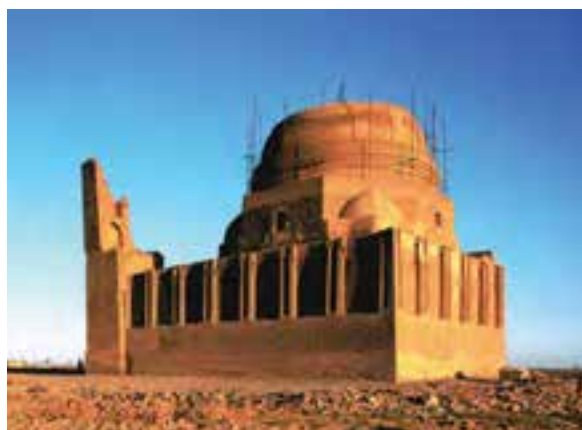
ظاهر ادامه این استقلال طلبی را صفاریان و سامانیان و... دنبال کردند. سامانیان که قلمرو آنان خراسان و ماورالنهر بود به ادبیات و فرهنگ و زبان فارسی توجه خاصی نشان دادند. بزرگانی چون رودکی؛ کسایی؛ بلعمی؛ جیهانی و... در این دوره می زیستند. ضمن رونق زبان فارسی بسیاری از کتابها از عربی به فارسی ترجمه شدند.

خراسان عرصه تاخت و تاز اقوام مهاجم: پس از طاهریان و صفاریان و سامانیان، این سرزمین بارها توسط قبایل مهاجم آن سوی سیحون و جیحون مورد تاخت و تاز قرار گرفت و سرانجام غزنویان به حکومت رسیده و غزنین را پایتخت خود قرار دادند. دربار غزنویان مرکز تجمع شاعران و نویسندگانی بود که همگی به زبان فارسی و فرهنگ خراسانی آثار خود را عرضه می کردند. منوچهری و عنصری در دربار سلطان محمود بسر می بردند و فردوسی توسی نیز که شاهنامه را به نظم در آورده است، در همین دوره زندگی می کرد. پس از غزنویان، دولت سلجوقیان بر خراسان و ماورالنهر مسلط شدند و امپراتوری وسیعی را در سرزمین ایران به وجود آوردند که در حقیقت پایه های آن را وزیران خراسانی چون عمیدالملک کندی و خواجه نظام الملک توسی پایه گذاری کردند. عصر سلجوقی اوج شکوفایی فرهنگ و تمدن ایرانی اسلامی به شمار می رود.

در این دوران تجارت رونق گرفت، جاده ابریشم احیا شد و شهرهایی همانند سرخس، توس، قوچان، سبزوار و به ویژه نیشابور تبدیل به مراکز مهم علمی، تجاری و فرهنگی شدند. تأسیس مدارس نظامیه در شهرهای نیشابور، بغداد، خرگرد (خواف) توسط خواجه نظام الملک، امپراتوری سلجوقی را به اوج اقتدار و عظمت رسانید. از این دوران آثار معماری و هنری زیادی در گوشه و کنار خراسان به یادگار مانده است.

شکل ۷-۴- برج کرات - تایباد

شکل ۶-۴- مقبره بابا لقمان - سرخس

بیشتر بدانیم

مقدسی جغرافی‌دان و جهانگرد اسلامی در قرن چهارم هجری در کتاب «احسن التقاسیم» شرح مفصلی از شهرها و آبادی‌های عراق می‌آورد، ولی همین که به خراسان می‌رسد اظهار نظر می‌کند که: «اگر چه شهرهای عراق بسیار آباد و پرجمعیت است اما دیه‌های خراسان خیلی مجلل‌تر از همه این شهرهای پر نعمت است و بسیاری از خلفای عباسی اصلاً خراسان را مملکت می‌دانستند.»

— خراسان پس از حمله مغول: چنگیزخان مغول و سپاهیان به سال ۶۱۷ ه.ق همانند سیلی ویرانگر به خراسان سرازیر شدند و یک‌بار دیگر شهرهای پروتق و آباد خراسان ویران گردید. این حملات در سال ۶۵۴ ه.ق توسط هلاکو خان مغول تکرار شد و سرانجام دولت ایلخانان تأسیس شد.

سربداران: در سال ۷۳۷ ه.ق امیر عبدالرزاق از مردان ظلم‌ستیز منطقه سبزوار، در قریه باشتین علیه حکام مغولی قیامی را آغاز کرد و موفق به تشکیل دولت شیعی مذهب به نام سربداران در سبزوار و بخشی از خراسان گردیدند. پس از سقوط دولت سربداران روند نفوذ و گسترش مذهب شیعه در بخش‌هایی از خراسان همچنان تداوم یافت.

پس از مدتی در سال ۷۸۱ ه.ق خراسان بار دیگر مورد حملات ویرانگر تیمور واقع شد، اما نوادگان او تسلیم فرهنگ اسلامی— ایرانی شده و با تأسیس دولت تیموریان (به ویژه در خراسان) عامل ایجاد آثار هنری و معماری ماندگاری شدند.

شکل ۹-۴ — مسجد جامع گوهر شاد — مشهد

شکل ۸-۴ — قلعه سربداران — باشتین سبزوار

فعالیت

کدام آثار هنری و معماری عصر سلجوقی و ایلخانان مغول و تیموریان در شهرستان شما وجود دارد؟ گزارشی از این آثار تهیه کنید.

با تشکیل دولت صفویه و رسمیت دادن به مذهب شیعه آنها به خراسان و مشهد توجه خاصی نشان دادند. دولت صفویه در تاریخ به دلیل برقراری امنیت، توسعه اقتصادی و وحدت سیاسی در ایران از جایگاه خاصی برخوردار است. پس از سقوط صفویه توسط محمود افغان، نادر شاه افشار از خراسان (منطقه درگز و ایبورد) قیام کرد و با شکست دادن افغان‌ها یک بار دیگر اقتدار ایران را بازگرداند. نادر مدتی مشهد را به عنوان پایتخت خود برگزید. در دوره زندگی مشهد و خراسان همچنان در دست نوادگان نادر باقی ماند و سرانجام آقا محمدخان قاجار بساط دولت نادری را در مشهد برچید. در دوره قاجاریه بخش‌های مهمی از خراسان بزرگ از ایران جدا شد.

شیخ بهلول گنابادی

در عصر پهلوی اول و با مطرح شدن کشف حجاب در سال ۱۳۱۴ ه.خ مردم مشهد به این عمل اعتراض کرده و با تجمع در حرم و مسجد گوهرشاد مورد حمله نیروی‌های امنیتی و پلیس واقع شده و تعدادی شهید و مجروح شدند. در اعتراض به کشف حجاب، علمای مشهد و شیخ بهلول گنابادی نقش مهمی داشتند.

خراسان زادگاه زبان فارسی پس از ورود اسلام به ایران

اگر ادبیات و زبان باستانی در ایران مورد بررسی قرار گیرد، بی‌شک بخش عمده آن ریشه در خراسان بزرگ دارد. خط و زبان پهلوی متعلق به عصر اشکانیان و آنان نیز منتسب به خراسان هستند. از اواخر دوره ساسانی و سده‌های پس از اسلام، خراسان محل ظهور زبان دری گردید. امروزه هرگاه از فارسی دری سخنی به میان می‌آید، منظور زبان مردم خراسان است. خراسان در گستره فرهنگ و تمدن ایران اسلامی پرچم دار انتقال فرهنگ و تمدن بین شرق و غرب بوده است. وجود فرق و اندیشه‌های مختلف در خراسان، زمینه پیدایش علوم اسلامی و گسترش مراکز علمی و دینی را به وجود آورد.

شکل ۱-۴- فردوسی شاعر حماسه سرای ایران

بسی رنج بردم در این سال سی عجم زنده کردم بدین پارسی

بیشتر بدانیم

گردآوری و تألیف شاهنامه : اولین اقدام برای گردآوری شاهنامه با نام «شاهنامه ابومنصوری» به امر «امیر منصور محمد بن عبدالرزاق توسی» به سال ۳۴۶ ه.ق در توس آغاز شد، پس از آن دقیقی اولین شاعری بود که کوشید تا شاهنامه ابومنصوری را به نظم درآورد که پس از سرودن هزاربیت از آن، ناگهان به قتل رسید. بعد از دقیقی سرودن اشعار شاهنامه به همت حکیم توس ابوالقاسم فردوسی در سال ۳۷۰ ه.ق آغاز گردید. فردوسی سی سال از بهترین ایام زندگی خود را برای آفرینش این اثر جاودانه یعنی شاهنامه صرف کرد.

خراسان در دوران معاصر : به دنبال ظهور دولت‌های استعمارگر روس و انگلیس و رقابت آنان در ایران و ضعف دولت مردان قاجار باعث شد که بخش‌های وسیعی از ایران از جمله خراسان پهناور توسط روسیه و انگلیس از ایران جدا شود. مناطقی همانند ترکمنستان، ازبکستان، تاجیکستان، افغانستان و... از سرزمین تاریخی خراسان جدا گردید. پس از انقلاب مشروطه و در اواخر دوره قاجار نظامیان روسی به دنبال دستیابی به آب‌های آزاد به شکل‌های مختلفی در اوضاع داخلی خراسان دخالت می‌کردند، و حتی در جریان حوادث پس از مشروطه؛ گنبد و بارگاه امام رضا (ع) را به توپ بستند. قیام کلنل محمد تقی خان پسپان همزمان با روی کار آمدن رضا شاه پهلوی از حوادث دیگر معاصر خراسان است.

امام رضا(ع) در خراسان

ورود امام رضا علیه‌السلام به خراسان و استقبال مردم از امام رضا (ع)، زمینه ساز گسترش شیعه در خراسان گردید. دعوت مأمون خلیفه عباسی از امام رضا (ع) به خراسان و انتخاب ایشان به عنوان ولايتعهدی نشانه بارز قدرت و نفوذ شیعیان در خراسان است.

شکل ۱۱-۴- مسیر حرکت امام رضا (ع) از مدینه به مرو

بیشتر بدانیم

حضرت ابوالحسن علی بن موسی الرضا (ع) هشتمین امام شیعیان، روز یازدهم ذی القعدة سال ۱۴۸ هـ.ق در شهر مدینه متولد شدند و سرانجام روز جمعه آخر صفر سال ۲۰۲ هـ.ق به دستور مأمون عباسی به شهادت رسیدند. مباحث علمی با پیروان دیگر ادیان از ویژگی‌های حضور امام رضا (ع) در خراسان است. حرم مطهر امام هشتم (ع) از سال‌های اول بعد از شهادت آن امام مورد توجه شیعیان قرار گرفت و به کعبه آمال آنان تبدیل شد و هر روز بر خیل

مشتاقان افزوده شد. فضاهای معماری و صحن‌های آستان قدس، تأسیسات عام‌المنفعه علمی و فرهنگی و جانبی آن طی صدها سال ایجاد شده که هریک به اقتضای اوضاع و احوال زمان ویژگی‌های هنری خاصی دارد. علاقه به امام (رضاع) نه تنها منتسب به شیعیان است بلکه اهل تسنن و حاکمان غزنوی و سلجوقی به تجدید بنا و ترمیم فضاهای آستان قدس رضوی پرداختند.

خراسان رضوی و انقلاب اسلامی

مردم مسلمان و انقلابی این استان در دوره حکومت پهلوی در کنار روحانیت و دیگر انقلابیون به مخالفت با اقدامات استبدادی و ضد مذهبی رژیم پرداختند. مبارزات مردم مشهد در دوره رضاشاه و واقعه کشف حجاب زیانزد همگان است.

شکل ۱۲-۴- تظاهرات مردم مشهد در سال ۱۳۵۷

در شروع انقلاب اسلامی در سال‌های ۱۳۵۶ و ۱۳۵۷ خراسان از استان‌های مبارز و پیشتاز انقلاب بود. مشهد جزء اولین شهرهایی است که در شهریور ۱۳۵۷ در آن حکومت نظامی برقرار شد. و در شهر تربت حیدریه در دی ماه ۱۳۵۷ با تخریب مجسمه‌های شاه به نوعی حکومت شاه را سرنگون

کردند. در مشهد نیز تظاهرات نهم و دهم دیماه ۱۳۵۷ مردم با تانک و نفربرهای زرهی و گلوله‌های دژخیمان به شدت سرکوب و تعدادی به شهادت رسیدند. این روز به عنوان یکی از روزهای خونبار تاریخ انقلاب اسلامی مطرح است.

علماء و اندیشمندان خراسان رضوی

هر چند در اثر حملات ویرانگر اقوام مهاجم بخش عمده مراکز علمی، فرهنگی و تاریخی در این سرزمین از بین رفته است با وجود این، خراسان همواره خاستگاه و محل ظهور صدها عالم، عارف و شاعر و اندیشمند بوده است. امروزه نام بسیاری از آنها بر تارک خراسان و ایران می‌درخشد.

فعالیت

کدام یک از بزرگان علم و ادب تاریخ خراسان متعلق به شهر و منطقه شما هستند؟ گزارشی از زندگی آنان تهیه و به کلاس ارایه نمایید.

در زیر به معرفی برخی از نام آوران خطه خراسان رضوی که از این سرزمین برخاسته و یا در این دیار در خاک خفته‌اند، می‌پردازیم :
اگر شخصیت‌های برجسته دیگری را می‌شناسید به جدول اضافه کنید.

جدول ۱-۴ - مشاهیر استان خراسان رضوی براساس تاریخ تولد

نام	محل تولد	شهرت
ابوالوفامحمد بن محمد بوزجانی	تربت جام	ریاضیدان
حکیم ابوالقاسم فردوسی	روستای باژتوس	آفریننده کاخ بلند شاهنامه
دقیق توسی	توس	شاعر
ابوالفضل سرخسی	سرخس	فقه و حدیث
ابوسعید ابی‌الخیر	مهنه (مه ولات)	عارف و سالک معروف
ابوریحان بیرونی	-	جغرافی‌دان - ریاضیدان - منجم - مورخ
اسدی توسی	توس	شاعر و حماسه سرای قرن پنجم
شیخ توسی شیخ الطائفه	توس	عالم بزرگ شیعه و بنیان‌گذار حوزه علمیه نجف
حسنک وزیر ابوعلی حسن بن محمد میکال	-	ادیب، شاعر و وزیر عهد غزنوی
سیف‌الدین باخرزی	باخرز	فقه و حدیث
عمیدالملک کندری	کُندر	وزیر توانمند عصر سلجوقیان
خواجه نظام‌الملک	توس	وزیر با کفایت و کاردان عصر سلجوقیان
ابوالفضل بیهقی	حارث‌آباد بیهق	مورخ (تاریخ بیهقی) عهد غزنوی
امام‌الحرمین ابوالمعانی جوینی	جوین	متلکم اشعری
امام محمد غزالی	توس	فیلسوف، عارف و فقیه شافعی مذهب
علامه شهرستانی	نوخندان درگز	نویسنده ملل و نحل شهرستانی
حکیم عمر خیام	نیشابور	ریاضیدان، منجم و شاعر
حسن طبرسی ملقب به امین‌الاسلام	مدفون در حرم امام رضا	فقیه و محدث، مفسر
ابن فندق (ابوالحسن بیهقی)	بیهق (ششتمد)	مورخ و نویسنده تاریخ بیهق، ریاضیات و علوم دینی

مقامات عالیہ عرفانی	تربت حیدریہ	قطب الدین حیدر
وزیر توانای عصر ایلخانان، فقیہ، ریاضیدان و منجم	توس	خواجہ نصیرالدین توسی
وزیر عصر ایلخانان	جوین	خواجہ شمس الدین جوینی
وزیر معروف ایلخانان	جوین	عظاملک جوینی
شاعر و عارف	نیشابور	عطار (شیخ فریدالدین عطار)
مقامات عالیہ عرفانی	تایباد	ابوبکر تایبادی
جغرافیہدان - مورخ	خواف	حافظ ابرو
مقامات عالیہ عرفانی	تربت جام	شیخ احمد جامی
شاعر و عارف مشہور	خرگرد خواف	نورالدین عبدالرحمان جامی
حکمت، فلسفہ، عالم	سبزوار	حکیم ملاحادی سبزواری
شاعر، عارف، عالم	نیشابور	ادیب نیشابوری
عالم و فقیہ و سیاستمدار	محل دفن کاشمر	سید حسن مدرس
علوم دینی	تربت حیدریہ	ملا عباس تربتی
عارف و عالم	قوچان	آقا نجفی قوچانی
شاعر، ادیب و سیاستمدار	مشہد	ملک الشعرا بہار
عارف، مبارز	گناباد	شیخ محمد تقی بھلول
ادیب، محقق	کاخک گناباد	محمد پروین گنابادی
مفسر - اسلام شناس	مزینان سبزوار	محمد تقی شریعتی
فقیہ، فیلسوف، اسلام شناسی	فریمان	مرتضی مطہری
ادبیات	سبزوار	غلام حسین یوسفی
شاعر	مشہد	اخوان ثالث
مورخ، جامعہ شناس	مزینان سبزوار	علی شریعتی

شکل ۱۳-۴ خراسان در دوره‌های مختلف تاریخی

درس ۱۱ نقش خراسان رضوی در دفاع از مرزهای ایران اسلامی

مطالعه پیشینه استان نشان می‌دهد که مردم این دیار نقش تعیین کننده‌ای در دفاع از مرزهای کشور در طول تاریخ داشته‌اند و هرگز در مقابل تجاوز بیگانگان سر تسلیم فرود نیاورده‌اند. با آغاز جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، مردم استان نیز چون مردم دیگر نقاط کشور عظمت و اقتدار برخاسته از ایمان خود را به نمایش گذاردند و از آزمون بزرگ دفاع مقدس سربلند بیرون آمدند.

یگان‌های رزمی استان خراسان رضوی

لشکر ۷۷ پیروز ثامن‌الائمه: این لشکر از یگان‌های ارتش جمهوری اسلامی ایران است که با تجهیزات و سازمان کامل در روزهای اولیه جنگ خود را به جبهه‌های نبرد رسانده و در عملیات‌های متعددی مانند عملیات غرور آفرین ثامن‌الائمه (ع) که منجر به شکست حصر آبادان شد، افتخار آفرید و به این مناسبت توسط رهبر کبیر انقلاب اسلامی به عنوان «لشکر پیروز ثامن‌الائمه (ع)» مفتخر گردید. از دیگر یگان‌های ارتش جمهوری اسلامی ایران که نقش ارزنده‌ای در دفاع مقدس ایفا کردند می‌توان از «پایگاه هوایی امام رضا (علیه السلام)» نام برد.

لشکر پنج نصر، لشکر ویژه شهدا، تیپ ۲۱ امام رضا (علیه السلام) از مهم‌ترین یگان‌های سپاه پاسداران انقلاب اسلامی بودند که در عملیات‌های متعددی چون طریق القدس، کربلای ۵، والفجر ۸ و جزابه و... رشادت‌های زیادی نشان دادند. و سند افتخار مقاومت مردم ایران در برابر هجمه همه جانبه دشمن بعثی را رقم زدند.

شکل ۱۴-۴- سردار سرلشکر شهید محمود کاوه و امیر شهید سپهبد علی صیاد شیرازی در مناطق عملیاتی

ارگان‌ها و نهادهای غیر رزمی

جهاد سازندگی خراسان: جهاد سازندگی در طول دوران دفاع مقدس خدمات زیادی در مناطق عملیاتی و پشت جبهه ارائه کرد.

«سنگر سازان بی سنگر» در کنار سایر نیروهای نظامی و مردمی در زمینه‌های مختلفی مانند: احداث خاکریز، پل، سکوهای پرتاب موشک، سنگر، راه و برپایی اورژانس صحرائی امور فرهنگی و تبلیغات و... توسط واحدهای مهندسی رزمی بخشی از این خدمات محسوب می‌شود. اعزام ۷۰۰۰۰ نیرو به جبهه و تقدیم ۳۸۴ شهید سندی بر این مجاهدت‌ها می‌باشد. احداث «پل بزرگ بعثت» در داخل اروند رود پس از عملیات والفجر ۸ یکی از مهم‌ترین خدماتی است، که به نام جهادسازندگی خراسان در تاریخ دفاع مقدس ماندگار شده است.

شهید محمدتقی رضوی
فرمانده مهندسی قرارگاه
خاتم الانبیا (ص)

همچنین ستادهای پشتیبانی جنگ جهاد به همراه ستادهای پشتیبانی هلال احمر و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مسئولیت جمع‌آوری، ساماندهی و ارسال کمک‌های مردمی و اعزام امدادگران داوطلب به جبهه‌ها را برعهده داشتند.

شکل ۱۶-۴- ارسال کمک‌های مردمی به جبهه توسط جهادسازندگی خراسان

شکل ۱۵-۴- پل بعثت در داخل اروند رود «سند افتخار نیروهای مهندسی رزمی جهادسازندگی خراسان»

آموزش و پرورش و دفاع مقدس

آموزش و پرورش خراسان با سازماندهی و اعزام هزاران فرهنگی و دانش‌آموز بسیجی به جبهه‌های حق علیه باطل، و تشکیل مجتمع‌های آموزشی در مناطق عملیاتی برای ادامه تحصیل دانش‌آموزان و... نقش مهمی در دفاع مقدس داشته است.

تقدیم ۲۷۸ شهید، ۳۰۵۸ جانباز و ۹۳۹ آزاده فرهنگی و ۱۶۸۶ دانش‌آموز شهید، سند افتخار آموزش و پرورش استان در دفاع از ایران اسلامی است.

بیشتر بدانیم

قسمتی از وصیت نامه دانش آموز شهید محمدصادق حکیمی پور: «ای همکلاسی های عزیزم و ای دانش آموزان ایرانی، برادرانم در سنگر علم و مدرسه فعالانه بکوشید. درس را با هدف بخوانید و هدفی در جهت رشد به الله. شرکت شما هر روز در کلاس باید همانند بالا رفتن از پله های یک ساختمان باشد و مثل آن هر روز تکامل پیدا کنید. درس نخواندن شما خیانت به جامعه و ملت ایران و به آینده ایران اسلامی و انقلابی است.»

شهید حسن آقاسی زاده - معاونت فنی و مهندسی قرارگاه خاتم الانبیا (ص)

شهید نورعلی شوشتری - جانشین نیروی زمینی سپاه

شهید محمد طرحی طوسی - فرمانده پشتیبانی جهاد سازندگی خراسان

شهید یوسف کلاهدوز - جانشین فرماندهی کل سپاه

شهید علیرضا عاصمی - فرمانده تخریب قرارگاه خاتم الانبیا (ص) ۹۳

شهید ولی اله چراغچی مسجدی - جانشین لشکر ۵ نصر

شهید عبدالحسین برونسی - فرمانده تیپ ۸ جوادالائمه (ع)

شهید محمد بابارستمی - مسئول عملیات سپاه خراسان

بیشتر بدانیم

جدول ۲-۴- مشخصات تعدادی از سرداران شهید ۸ سال دفاع مقدس به ترتیب سال شهادت

ردیف	نام شهید	محل تولد	مسئولیت	تاریخ شهادت	محل شهادت
۱	محمد طرحی طوسی	مشهد	فرمانده پشتیبانی جهاد سازندگی خراسان	۱۳۶ / ۶ / ۱۱	بستان
۲	یوسف کلاهدوز قوچانی	قوچان	جانشین فرماندهی کل سپاه پاسداران	۱۳۶ / ۷ / ۷	تهران
۳	محمد مهدی خادم الشریعه	مشهد	فرمانده تیپ ۲۱ امام رضا (ع)	۱۳۶۱ / ۲ / ۳۱	دزفول
۴	عبدالحسین بروسی	تربت حیدریه	فرمانده تیپ ۸ جوادالائمه (ع)	۱۳۶۳ / ۱۲ / ۲۵	شرق دجله
۵	ولی‌اله چراغچی مسجدی	مشهد	جانشین لشکر ۵ نصر	۱۳۶۴ / ۱ / ۱۸	مجنون
۶	محمود کاوه	مشهد	فرمانده لشکرویزه شهدا	۱۳۶۵ / ۶ / ۱۱	حاج عمران
۷	حسن آقاسی زاده	مشهد	معاونت فنی و مهندسی قرارگاه خاتم الانبیا (ص)	۱۳۶۶ / ۷ / ۲۸	ماووت
۸	سید محمد تقی رضوی	مشهد	فرمانده مهندسی قرارگاه خاتم الانبیا (ص)	۱۳۶۶ / ۳ / ۳	سردشت
۹	علی صیاد شیرازی	درگز	جانشین ستاد کل نیروهای مسلح	۱۳۷۸ / ۱ / ۲۱	تهران
۱۰	نورعلی شوشتری	نیشابور	فرمانده قرارگاه قدس و جانشین نیروی زمینی سپاه	۱۳۸۸ / ۷ / ۲۶	سیستان و بلوچستان
۱۱	.....	.....	.....	.....	.....

شما نیز یکی دیگر از سرداران شهید را به جدول اضافه کنید.

حضور و اندیشه: شهدا چه نقشی در دفاع از تمامیت ارضی میهن اسلامی ما داشته‌اند؟